

186. Gillberga, Össeby-Garns sn.

Pl. 120.

Litteratur: B 232, L 595. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal (i: Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 24, Monumenta 3, bl. 32; O. Celsius, SR 2 s. 137; UFT h. 10 (1882), s. 218; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 18, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (i F 1 5:1), träsnitt (i F 1 5:1, Peringskiölds Monumenta och B 232); Brate foto 1916 (ATA).

Runstenen står, sannolikt på ursprunglig plats, mitt i ett åkerfält, som tidigare burit namnet Gillberga vikäng, V om Gillberga och ung. 1 km Ö om Össeby-Garns kyrka, o. 70 m. Ö om Näfsån och o. 50 m. V om den bergbacke, som begränsar åkerfältet i Ö. En mindre väg, utgående från landsvägen Össeby-Garn—Österåker mellan gamla ålderdomshemmet och Gillberga gård, går i kanten av denna bergbacke i nordlig riktning.

Runstenen omtalas i *Ransakningarna*: »Vthi Gillberga Ängh finnes en Runsteen opreest och något påskrifwen». Hadorph: »På Gillberga äng 1 Runsten som afriktades, dito en liten uthi gärdsbacken». Peringskiöld: »Gillberga Engzhaga» (samma uppgift i B 232 och L 595). Stenen finnes icke upptagen hos Dybeck. Det tunga stenblocket var djupt nedsjunket i den lösa åkermyllan, och restes på samma plats men med fast grund år 1940.

Fig. 184. U 186. Gillberga, Össeby-Garns sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

Ljusgrå granit med hårt gry. Höjd 1,54 m., bredd 1,59 m. Den ristade ytan är synnerligen jämn, utan tvivel tillhuggen, men skrovlig. Ristningen är osedvanligt djupt huggen, mycket tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

trani × uk × osbiarn þir litu risa × stin × þina iftir × iarkir fapur sin kupa
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Trani ok Asbiorn þeir letu reisa stæin þenna æftir Iargæir, faður sinn goðan.

»Trane och Åsbjörn de läto resa denna sten efter Jarger, sin gode fader.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut, efter 14 n, 17 r, 21 u, 33 a, 44 r, 49 r, 52 n. Övre bst i 8 o är längre än den nedre och svagt böjd. Inga stungna runor förekomma. Vissa runstavar äro ej dragna fram till slinglinjen, upptill eller nedtill. Helt fritt inom runslingan stå 17 r, 32 n, 39—41 iar, 44 r, 55 þ. — Hadorph och Peringskiöld ha förbisett runorna 18—21 litu och 42—44 kir. — Brate antager ett × efter 14 n, ehuru det »är ytterst grunt».

Trani är ett sällsynt mansnamn. Det är icke med säkerhet känt från någon annan inskrift och icke heller från svenska medeltidsurkunder. På västnordiskt område förekommer det såsom tillnamn (*Porkell trani*) och, i ett fall, såsom fingerat mansnamn. Givetvis är det appellativet *trani*, m. 'trana' (sidoform till isl. och fsv. *trana*, f.), som har blivit använt först såsom tillnamn och sedan på vanligt sätt såsom egentligt personnamn. — Namnet *Iargæir* är endast känt från inskrifterna U 186 och 188.

U 186 har en säregen och intressant ornamentik, som i sina huvuddrag återfinnes på den andra Gillberga-stenen, U 188. U 186 är komponerad över en fyrsidig grundplan, U 188 över en tresidig. U 186 innehåller därför två djurkroppar, U 188 en. Korset är på båda ristningarna detsamma, ett enkelt S:t Georgskors, och det återfinnes jämväl på U 187. Det karakteristiska är, att djurkropparna behandlas som breda band, som med många flikar fast och sinnrikt flätas in i varandra. Ristningen verkar därigenom tät och ytan väl fylld med endast obetydliga luftrum. Brate har påpekat vissa likheter med Risbyle- och Bällsta-stenarna (U 160, 161 och 225, 226). Det gäller särskilt ormhuvudena »genom sin korthet, cirkelrunda öga och kam». Men olikheterna äro också påfallande, såsom Brate har observerat, och det torde knappast vara sannolikt, att Gillberga-stenarna äro utförda av samme man som Risbyle- och Bällsta-stenarna. Särskilt bör framhållas den mycket djupa huggningen av U 186; den gör på något avstånd nästan intryck av relief. Det är ingen dålig konstnär som har utfört Gillberga-stenarna, och det är snarast förvånande, att man ej återfinner honom i flera verk.

187. Gillberga, Össeby-Garns sn.

Litteratur: B 232, L 595, 1626. J. Peringskiöld, F 1 5:1 nr 26, Monumenta 3, bl. 32; UFT h. 10 (1882), s. 218; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 18.

Avbildningar: Peringskiöld, teckning (i F 1 5:1), träsnitt (i F 1 5:1, Peringskiölds Monumenta och B 232).

Stenen, som endast hade ett enkelt kors inristat men inga runor, stod enligt Peringskiöld »I Gillberga Eng, 13 steg från den stora [d. v. s. U 186] på höger handen». Därjämte funnos »10 st små stenar i samma proportion och distans». På Peringskiölds träsnitt av U 186 synes den korstecknade stenen (U 187) till höger och två andra resta stenar till vänster om runstenen. Alla dessa stenar ha numera förkommit, sannolikt i samband med ängens uppodlande.